

2021 елның 15–16 гыйнварында Актаныш районы төзелүгә 90 ел, Актанышка нигез салынуга 310 ел тулуга багышланган «Көнчыгыш Кама арьягының тарихи-мәдәни мирасы һәм бүгенгесе» төбәкара фәнни-гамәли конференциясе узды. Чарада Ш. Мәржани исемендәге Тарих институты, Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты, А. Халиков исемендәге Археология институты галимнәре, Татарстан һәм Башкортстаннан төбәк тарихын өйрәнүчеләр, мәгариф һәм мәдәният оешмалары хезмәткәрләре катнашты. Конференция барышында Көнчыгыш Кама арьягының тарихи-мәдәни мирасы һәм бүгенгесе турында докладлар тыңланды, «Уфа өязе татарлары (1722–1782 елларда халык санын алу материаллары)» дип исемләнгән фәнни-тарихи белешмә басма тәкъдим ителде.

2021 елның 22–29 гыйнварында Г. Тукай әдәби музееда татар әдәбияты классигы, күренекле язучы, драматург, журналист һәм тәнкыйтьче Фатих Әмирханның тууына 135 ел тулуга багышланган «Фатих Әмирхан атналыгы» үткәрелде.

Атналык программасы кысаларында лекцияләр, мәдәни чаралар узды, социаль челтәрләрдә «Безнең Әмирхан» һәм «Фатих Әмирхан һәм Габдулла Тукай» видеопроектлары тәкъдим ителде, «Фатих Әмирхан – 135» дип аталган, квест элементлары белән оештырылган экскурсияләр үткәрелде.

2021 елның 8 февралендә Казан Ратушасында Татарстан Республикасы Президенты Рөстәм Миңнеханов катнашында Татарстан

Республикасы Президенты каршындагы Мәгариф һәм фән советының һәм Татарстан Республикасында Фән һәм технологияләр елын эзреләү һәм уздыру буенча республика оештыру комитетының киңәйтелгән утырышы узды.

Утырыш Россия Фәне көне уңаеннан фән өлкәсендә югары казанышларга ирешкән галимнәргә бүләкләү тантанасы белән тәмамланды.

2021 елның 15 февралендә Татарстан Республикасы Фәннәр академиясендә патриот шагыйрь, Советлар Союзы Герое, СССРның Ленин премиясе лауреаты Муса Жәлилнең тууына 115 ел тулуга багышланган «М. Жәлилне өйрәнү фәне: бүгенгесе һәм киләчәге» темасына түгәрәк өстәл үтте. Чара Татарстан Республикасы Фәннәр академиясенең Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты тарафыннан оештырылды.

Түгәрәк өстәлдә татар әдәбияты тарихында М. Жәлил ижатының урыны, М. Жәлилне өйрәнү фәненең торышы һәм алда торган бурычлар, «Идел-Урал» легионы фажиғасына бүгенге караш, Татарстан Республикасы Фәннәр академиясе Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институтының Язма һәм музыкаль мирас үзәгендә М. Жәлил фонды һәм башка мәсьәләләр каралды.

Чарада галимнәр, язучылар, журналистлар, татар жәмәгатьчелеге, шулай ук онлайн форматта Мәскәү шәһәренең М. Жәлил исемендәге этномәдәни татар компонентлы 1186 нчы мәктәбе, Татарстан Республикасының Минзәлә шәһәрендәге М. Жәлил мемориаль музейе, Оренбург өлкәсе Мостафа

авылындагы М. Жәлил исемендәге мемориаль музей комплексы вәкилләре катнашты.

2021 елның 16–19 февралендә

Татарстан Фәннәр академиясендә Туган телләр һәм халыклар бердәмлегенә елына һәм Халыкара туган телләр көненә багышланган Туган телләр атналыгы үткәрелде.

16 февральдә галимнәр, жәмәгатьчелек, журналистлар катнашында атналыкның рәсми ачылышы булды. Чараны Татарстан Республикасы Фәннәр академиясе президенты Мәкзүм Салхов ачып жибәрде. Түгәрәк өстәлдә катнашучыларга саламләү сүзе белән шулай ук тарих фәннәре докторы, Висконсин университеты профессоры, Назарбаев университетының казакъ теле һәм төрки тикшеренүләр кафедрасы мөдире Юлай Шамил-оглы; Россия Фәннәр академиясенә Себер бүлегенә Күмер һәм күмер химиясе институты (Кемерово) директоры, Россия Фәннәр академиясе академигы, Татарстан Фәннәр академиясенә шәрәфле әгъзасы Зинфер Исмәгыйлев; тарих фәннәре докторы, Жусуп Баласагын исемендәге Кыргыз милли университетының археология, этнология, чыганак белеме һәм тарих кафедрасы профессоры Әнисә Бикбулатовалар мөрәҗәгать итте.

Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты директоры Ким Миңнуллин үз чыгышында оешманың татар телен саклап калуга һәм үстерүгә, аны дәүләт теле буларак куллану өлкәләрен киңәйтүгә юнәлдерелгән күпкырлы эшчәнлегенә турында сөйләде. Татар халкының һәм республиканың, тулаем алганда Россия һәм БДБ илләрендәге татар диаспорасы тарихын һәм мәдәниятен өйрәнү юнәлешендә эшләүче Татар энциклопедиясе һәм төбәкне өйрәнү ин-

ституты проектлары белән Институт директоры Искәндәр Гыйләжев таныштырды. Татар теле өчен заманча IT-эшләнмәләр Татарстан Фәннәр академиясенә Гамәли семиотика институты директоры Ринат Гыйльмуллин һәм аның урынбасары, техник фәннәр кандидаты Айдар Хөсәенов докладында тәкъдим ителде.

2021 елның 17 февралендә

Татарстан Республикасы Фәннәр академиясенә Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты тарафыннан «Фольклор һәм этномәдәни үзтәңгәллек» темасына түгәрәк өстәл оештырылды. Чарада катнашучылар татар халкының этник һәм мәдәни үзтәңгәллегенә, татар халкының рухи дөньясында фольклорның ролен, Россия төбәкләрендә милли эпик фольклор һәм башка мәсьәләләр буенча фикер алышты.

Түгәрәк өстәлгә чыгарылган мәсьәләләр белгечләрдә зур кызыксыну уятты, фикер алышуда Казанның академик, уку-укуту оешмаларыннан фольклорчы галимнәр, тарихчылар, социологлар, этнографлар һ.б. катнашты.

2021 елның 17 февралендә

«Сынлы һәм декоратив-гамәли сәнгать өлкәсендә заманча тикшеренүләр» темасына түгәрәк өстәл узды. Чарага республиканың танылган сәнгать белгечләре чакырылган иде.

Сәнгать белеме докторы, Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институтының тасвирый һәм декоратив-гамәли сәнгать бүлегенә мөдире Рауза Солтанова милли-төбәк сәнгать феномены тикшеренүләре үзәккә куелган яңа хезмәтләргә күзәтү ясады. Түгәрәк өстәлдә Р.Р. Солтанованың «Татар театрының сценографиясе: төп этаплары, закончалыклары (XX–XXI гасырлар)»

монографиясе («Театраль роман – 2020» премиясе лауреаты), О.Л. Улемнованың «Мәскәү казанлылары» сериясеннән «1920–30 еллар Казан графикасы» каталоглары (Д. Жиров, Д. Красильников, Д. Мощевитин), Л.М. Шкляеваның «Урта Идел буе татарларында йорт бизәлеше сәнгате: семантикасы һәм стиль үзенчәлекләре» китаплары тәкъдим ителде.

2021 елның 18 февралендә

Татарстан Республикасы Фәннәр академиясендә Туган телләр атналыгы язма мирасны саклау һәм популярлаштыру мәсьәләләренә багышланган түгәрәк өстәл утырышы белән тәмамланды. Язма һәм музыкаль мирас үзегә эшчәнлеген яктыртуга багышланган әлеге чарада татар мәдәниятенә турыдан-туры кагылышы булган кулъязмаларны, документларны ачыклау, саклау, фәнни эшкәртү һәм әйләнешкә кергү мәсьәләләре, әлеге өлкәдә ирешелгән уңышлар, перспективалар һәм проблемалар турында сүз барды.

2021 елның 18 февралендә

Туган телләр атналыгы кысаларында Татарстан һәм күрше республикалар (Чувашия, Мордовия, Марий Эл) галимнәре, укытучылары, методистлары, Мәгариф һәм фән министрлыklары вәкилләре катнашында узган чараларның берсе актуаль мәсьәлә – Татарстан Республикасында туган телләр һәм әдәбият укытуда заманча белем бирү траекторияләренә багышланган иде. Бу – Татарстан Фәннәр академиясенә Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты эшчәнлегендә төп юнәлешләрнең берсе, бүгенге көндә Институтта «Туган тел (татар теле)», «Туган (татар) әдәбият» фәннәре буенча уку-укыту методик комплекслары эшләү буенча максатчан

эш алып барыла. Татарстан Фәннәр академиясе вице-президенты, академик, филология фәннәре докторы Дания Заһидуллина һәм Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты директорының фән буенча урынбасары, филология фәннәре кандидаты Олег Хисамов үзләренә чыгышларында «2014–2022 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасы кысаларында алып барыла торган бу эшне аерым билгеләп үттеләр.

2021 елның 19 февралендә

Татарстан Фәннәр академиясендә узган Туган телләр һәм халыклар бердәмлегенә елына һәм Халыкара туган телләр көненә багышланган Туган телләр атналыгы кысаларында Татарстан Республикасы Фәннәр академиясе Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институтынан бер төркем галим Татарстанның Мамадыш районында булып, мәдәният хезмәткәрләре, укытучы һәм журналистлар белән очрашты. Очрашуда галимнәр – филология фәннәре докторы Әлфәт Закиржанов, филология фәннәре кандидаты Ильмир Ямалдинов, филология фәннәре кандидаты Энже Кадырова республикада игълан ителгән Туган телләр һәм халыклар бердәмлегенә елы һәм 21 февраль – Халыкара туган тел көне уңаеннан татар теле фәне, татар әдәбияты һәм фольклоры турында чыгыш ясадылар. Чарада төбәк галимнәре эшчәнлегенә дә зур урын бирелде. Мамадыш районына уздырылган комплекслы фәнни экспедиция нәтижеләре буларак дөнья күргән «Милли-мәдәни мирасыбыз: Мамадыш» жыентыгы тәкъдим ителде. Казан галимнәре Мамадыш муниципаль районы ки-

тапханәсенә Институт тарафыннан чыгарылган китапларны бүләк иттеләр.

2021 елның 25–26 февралендә

Россия Федерациясе Ижтимагый палатасының милләтара һәм динара мөнәсәбәтләрне гармонияләштерү буенча комиссиясе һәм Россия Федерациясе Ижтимагый палатасының мәдәниятне үстерү һәм рухи мирасны саклау мәсьәләләре буенча комиссиясенә Татарстан Республикасы Ижтимагый палатасы белән берлектә «Этнокультура һәм тел төрлелеген саклау һәм яклау – гомумроссия бердәмлеген ныгытуның мөһим факторы» дип аталган уртақ утырышы үткәрелде.

Чара кысаларында «Туган телләрне саклау, өйрәнү һәм укуту мәсьәләләре», «Цифрлы трансформация шартларында милләтара һәм динара мөнәсәбәтләрне саклауда һәм ныгытуда граждан жәмгыяте институтларының роле», «Халыкларның үзенчәлекле мәдәниәтен саклап калу: төбәк практикалары» темаларына өч секция эше оештырылды, Татарстан Республикасында этномәдәни үсеш һәм тел сәясәтенә актуаль мәсьәләләре каралды, республика тәҗрибәсе анализланды.

Утырышта Россия Ижтимагый палатасы әгъзалары, Россия Фәннәр академиясе институтлары, Россия Федерациясе халыкларының туган телләрен саклау һәм өйрәнү фонды вәкилләре, Татарстан Республикасы башкарма хакимият органнары вәкилләре, милли мөнәсәбәтләр өлкәсендәге экспертлар, Россия Федерациясе Президентының Идел буе федераль округындагы тулы вәкәләтле вәкиллеге катнашты.

2021 елның 25–26 февралендә

Казанда Бөтенроссия фәнни конференциясе (халыкара катнашу белән)

узды. Конференция Татарстан Республикасы Фәннәр академиясенә А.Х. Халиков исемдәге Археология институты тарафыннан Казан (Идел буе) федераль университеты белән берлектә оештырылды.

Конференция эшендә Россия Федерациясенә төрле шәһәрләренән (Әстерхан, Барнаул, Йошкар-Ола, Мәскәү, Ростов-на-Дону, Самара, Саратов, Севастополь, Чабаксар), Казакъстан Республикасыннан һәм Монголиядән сиксәнгә якын археолог катнашты. Галимнәр археологик мирасны саклау, дисциплинаара комплекслы тикшеренүләр уздыру, реставрация эшләре метод һәм алымнары, археология коллекцияләрен туплау һәм исәпкә алу, фәнни экспедицияләр үткөрү белән бәйле актуаль мәсьәләләр хакында фикер алыштылар.

Конференция кысаларында шулай ук «Евразиянең төрки-татар халкының шәһәр мәдәниәте» темасына фәнни семинар оештырылды.

2021 елның 3 мартында

К. Тинчурин исемдәге Татар дәүләт драма һәм комедия театры бинасында Татарстан Язучылар берлегенә XIX корылтае узды. Чарада Татарстан Язучылар берлегенә соңгы дүрт елдагы эшчәнлегенә нәтижә ясалды, язучыларга дәүләт бүләкләре һәм рәхмәт хатлары тапшырылды. Киләсе дүрт елга берлек рәисе итеп язучы, Татарстан Республикасы Дәүләт Советы депутаты Ркаил Зәйдулла сайланды.

2021 елның 11 мартында

Казан шәһәренә «Московский» мәдәниәт үзәгендә «Идел буе, Урал һәм Себер татарлары: Татарстан Республикасы Фәннәр академиясе Г. Ибраһимов исемдәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институтының фәнни экспедицияләре эзеннән» дип

аталган күргәзмә ачылды. Күргәзмә Татарстан районнарында һәм Россия Федерациясенең төрле төбәкләрендә яшәүче татарларның мәдәниәтен өйрәнү максатыннан гамәлгә ашырыла торган комплекслы фәнни экспедицияләр вакытында тупланган материалларга нигезләнә. Экспозициядә Идел буе, Урал һәм Себер татарлары этнографик төркемнәренең тормышы һәм декоратив-гамәли сәнгәтенең гомумилли һәм локаль үзенчәлекләре чагылыш таба.

Күргәзмә 2021 елның 11 маена кадәр эшләрчәк.

2021 елның 15 мартында Татар дәүләт филармониясе Татарстан Республикасы Президенты каршындагы Татар телен саклау һәм үстерү мәсьәләләре комиссиясе белән берлектә «Галиҗәнап шагыйрь» циклыннан Хәсән Туфан ижаты-

на багышланган әдәби-музыкаль кичә оештырды. Чарада күренекле жырчылар, сүз осталары, әдипләр башкаруында Хәсән Туфан шагыйрьләре һәм аларга язылган жырлар, шагыйрь турында истәлекләр яңгырады.

2021 елның 26 – 27 мартында Казан (Идел буе) федераль университетының Филология һәм мәдәниәтә багланьшлар институтында КФУ профессоры Ф.Г. Галимуллинның 80 еллык юбилее уңаеннан «Милли әдәбиятлар һәм сәнгәтләрнең багланьшлары контекстында татар әдәбияты һәм сәнгәте» Халыкара фәнни-гамәли конференциясе үткәрелде. Чарада Татарстан Республикасы, Россия төбәкләре һәм чит илләрдән галимнәр, белем бирү оешмалары укытучылары һәм аспирантлар катнашты.